

aan Stuurgroep
van 5.1(2)e (projectleider pilots)
datum 10 januari 2024
onderwerp Stand van zaken Pilots

Memo

Hierbij wordt de laatste stand van zaken met betrekking tot de pilots kort weergegeven.

houdt geen verband met Woo-verzoek

datum 10 januari 2024
onderwerp Stand van zaken Pilots
pagina 2 van 4

houdt geen verband met Woo-verzoek

Mediation (RB ZWB en RB Overijssel/Gelderland)

In juni 2023 heeft de tussenevaluatie met de pilotgerechten en het OM plaatsgevonden.

de Rechtspraak

Raad voor de
rechtspraak

datum 10 januari 2024
onderwerp Stand van zaken Pilots
pagina 3 van 4

Samenvatting

Proces & werklust

- Tot nu toe weinig zaken die zich lenen voor een eindezaaksverklaring (EZV)
- Mediation is ondanks inspanning nog lang niet altijd voor de zitting afgerond, waardoor zittingen vaak aangehouden worden.
- Voor rechters (en deels officieren) tijdens voorbereiding van de zaak vaak nog onduidelijk of er wel/niet mediation is uitgevraagd.
- Tot nu toe geen werklastreductie. Door het gestegen aantal mediationtrajecten onder de streep juist een verzwaring van de werklust.

Afwegingen om modaliteit wel/niet toe te passen

- Jeugdzaken: ernst van het feit, houding en persoonlijke omstandigheden van de verdachte, de omgeving van de verdachte (bijv. ouders), noodzaak van 'stevige toespraak', toetsen van 'echte spijt'. Gevoegde zaken/meerdere slachtoffers of schadevergoeding niet geregeld bemoeilijken de toepassing van eindezaaksverklaring.
- Verkeerszaken: mate van de schade, bijkomende omstandigheden (zoals drugs), houding van verdachte/slachtoffer/nabestaande, voorkomen van een strafblad. Zelden ook rol verzekeraar (uitspraak nodig voor afhandelen schade).

Waardering van de modaliteit

- De waardering van de eindezaaksverklaring loopt uiteen.
- Niet iedereen ziet een toegevoegde waarde ten opzichte van bijv. sepot of schuldigverklaring zonder straf. Dit geldt met name voor officieren. Daarbij is men ook kritisch over de benutte zittingscapaciteit.
- Met name rechters vinden de eindezaaksverklaring een mooie toevoeging tot de gereedheidskist voor de gevallen waar andere afdoeningen niet goed voelen ('vangnet').

Suggesties voor verbetering

- Duidelijker maken of/wanneer/door wie mediation is uitgevraagd;
- Communicatie ook naar andere regio's (niet alle betrokkenen komen uit de pilotregio's);
- Verbeteren appointering;
- Uitbreiding doelgroep naar adolescenten heeft voor- en nadelen.

De voornoemde suggesties zijn waar mogelijk binnen de pilotgerechten opgepakt.

Verder:

- RB ZWB heeft de eerste EZV in een verkeerszaak uitgesproken; bij RB Overijssel/Gelderland zijn nu 8 EZV uitgesproken, in 1 zaak was HB ingesteld en arrest gewezen;
- Bij RB Overijssel/Gelderland is per 1 oktober 2023 de scope met adolescentenzaken uitgebreid. Verwacht wordt een toename van het aantal voor mediation geschikte zaken.

datum 10 januari 2024
onderwerp Stand van zaken Pilots
pagina 4 van 4

houdt geen verband met Woo-verzoek

Korte tussentijdse evaluatie pilot mediation

5.1(2)e

19 juni 2023

Samenvatting

Proces & werklust

- Tot nu toe weinig zaken die zich lenen voor een eindezaaksverklaring.
- Mediation is ondanks inspanning nog lang niet altijd voor de zitting afgerond, waardoor zittingen vaak aangehouden worden.
- Voor rechters (en deels officieren) tijdens voorbereiding van de zaak vaak nog onduidelijk of er wel/niet mediation is uitgevraagd.
- Tot nu toe geen werklastreductie. Door het gestegen aantal mediationtrajecten onder de streep juist een verzwaring van de werklust.

Afwegingen om modaliteit wel/niet toe te passen

- Jeugdzaken: ernst van het feit, houding en persoonlijke omstandigheden van de verdachte, de omgeving van de verdachte (bijv. ouders), noodzaak van 'stevige toespraak', toetsen van 'echte spijt'. Gevoegde zaken/meerdere slachtoffers of schadevergoeding niet geregeld bemoeilijken de toepassing van eindezaaksverklaring.
- Verkeerszaken: mate van de schade, bijkomende omstandigheden (zoals drugs), houding van verdachte/slachtoffer/nabestaande, voorkomen van een strafblad. Zelden ook rol verzekeraar (uitspraak nodig voor afhandelen schade).

Waardering van de modaliteit

- De waardering van de eindezaaksverklaring loopt uiteen.
- Niet iedereen ziet een toegevoegde waarde ten opzichte van bijv. sepot of schuldigverklaring zonder straf. Dit geldt met name voor officieren. Daarbij is men ook kritisch over de benutte zittingscapaciteit.
- Met name rechters vinden de eindezaaksverklaring een mooie toevoeging tot de gereedschapskist voor de gevallen waar andere afdoeningen niet goed voelen ('vangnet').

Suggesties voor verbetering

- Duidelijker maken of/wanneer/door wie mediation is uitgevraagd
- Communicatie ook naar andere regio's (niet alle betrokkenen komen uit de pilotregio's)
- Verbeteren appointering
- Uitbreiding doelgroep naar adolescenten heeft voor- en nadelen

Nadere toelichting

Gevoerde gesprekken

In de periode van 3 april 2023 tot 6 juni 2023 zijn er vier tussentijdse evaluatiegesprekken gevoerd. Voor Zeeland-West-Brabant (verkeerszaken) is één gezamenlijk gesprek tussen OM/ZM/politie/advocatuur/mediationbureau gevoerd. Voor Oost-NL (jeugd) zijn drie verschillende gesprekken gevoerd (één met OM en twee met ZM).

Aantallen

Geringe aantallen tot nu toe

Tot nu toe hebben maar weinig professionals te maken gehad met een eindezaaksverklaring. Bij jeugd gaat het om een vrij kleine zaakstroom. Het gaat om zaken waarbij (beleids)sepot, Halt, etc. niet aan de orde zijn. De proceshouding van verdachte/slachtoffer(s) kan ook een contra-indicatie voor mediation zijn. Bij zwaardere zaken kan de wens ontstaan bij rechters en officieren dat deze op zitting besproken moeten worden. Daardoor is de basis van de pilot vrij smal. Ook bij verkeerszaken loopt het niet storm. Dat komt o.a. doordat veel slachtoffers/nabestaanden niet open staan voor mediation of dat een verdachte aanstuurt op vrijspraak.

Werkproces & werklust

Mediation niet altijd voor de zitting afgerond

In de pilot wordt geprobeerd om zo veel mogelijk al vóór de zitting tot een geslaagd mediationtraject te komen. Voor beoordelaars is het extra werk om dat in te plannen (kost ca. 1 uur per zaak). Ook politie en RvdK vragen structureel mediation uit voor de zitting. Dit leidt tot een toename aan mediationtrajecten, maar deze toename staat uiteindelijk los van het wel/niet inzetten van een eindezaaksverklaring. Lang niet altijd lukt het om de mediationtrajecten ook daadwerkelijk voor de zitting af te ronden. Daardoor worden alsnog zaken aangehouden, wat niet goed strookt met de afspraak om zittingscapaciteit efficiënt te benutten.

Rechters geven verder aan dat zij weinig zicht hebben op wat er aan 'de voorkant' gebeurt. Het is dan onduidelijk of, en zo ja, wie wanneer mediation heeft aangevraagd. Ook komt het voor dat rapporten van de RvdK pas één dag voor de zitting bij rechters en officieren terecht komen. Er zijn veel gevallen waarbij mediation pas op zitting aan de orde komt (dit is deels te verklaren doordat het slachtoffer bij de eerste vraag naar mediation vaak nog niet open staat voor mediation). Ook dan wordt de zitting aangehouden om naar mediation te verwijzen (en gaat zittingscapaciteit verloren). Voor de volgende zitting is dan onduidelijk hoeveel tijd nodig is, wat efficiënte planning belemmert.

Toename werklust door toename mediationtrajecten

Voor rechters en officieren is door de toename van mediationtrajecten een toename van werklust ontstaan (lezen van mediationverslagen). Zij verwachten niet dat de eindezaaksverklaring tot minder werklust zal leiden, hooguit in de gevallen waarbij al van tevoren duidelijk is dat een zaak richting eindezaaksverklaring gaat. Dan zou het wel werk in de voorbereiding kunnen schelen.

Onder de streep zijn werklasteffecten lastig te kwantificeren. Voorlopig zijn geen besparingen of verzwarende (puur gerelateerd aan de eindezaaksverklaring) te verwachten. Het uitspreken van de eindezaaksverklaring zelf levert namelijk geen extra werk of besparingen op (wel kost het aanhouden van een zitting tijd en capaciteit). Dat zou kunnen veranderen wanneer de zittingen voor eindezaaksverklaringen anders gepland zouden kunnen worden (bijv. 10 min aan het eind van een zitting). De huidige outputgerichte financieringssysteem kan een perverse prikkel zijn om (onnodige) zittingen alsnog door te laten gaan.

Afwegingen om wel/geen eindezaaksverklaring toe te passen

De afwegingen om wel/geen eindezaaksverklaring toe te passen verschillen licht tussen verkeers- en jeugdzaken.

Jeugdzaken

Officieren in jeugdzaken geven aan dat ernst van het feit, houding en persoonlijke omstandigheden van de verdachte, de omgeving verdachte (bijv. ouders) een rol spelen. Ook de mogelijke noodzaak van een 'stevige toespraak' wordt meegenomen in de overwegingen. Bij een eindezaaksverklaring is er geen inhoudelijke behandeling meer van de zaak, waardoor een dergelijke pedagogische toespraak niet mogelijk is. Jeugdofficieren geven ook aan dat een inhoudelijke behandeling van de zaak de mogelijkheid geeft om te onderzoeken of de verdachte daadwerkelijk spijt heeft (het mediationgesprek is soms maar een momentopname).

Ook kan het voorkomen dat een schadevordering geen plek had gekregen in de mediation, maar nog ter zitting besproken wordt. In dergelijke gevallen is een eindezaaksverklaring niet aan de orde.

Rechters in jeugdzaken gebruiken over het algemeen dezelfde soorten afwegingen als officieren waar het gaat om het wel/niet toepassen van een eindezaaksverklaring. Enkele aanvullende factoren belemmeren verder het uitspreken van een eindezaaksverklaring: gevoegde zaken en meerdere slachtoffers (waarbij het ene slachtoffer open staat voor mediation en het andere niet) maken het lastig om een eindezaaksverklaring uit te spreken. Een positieve indicatie voor een eindezaaksverklaring is meestal wanneer mediation geslaagd is, schade geregeld is, buurt/maatschappij verder niet betrokken zijn en de deuk in de rechtsorde gladgestreken is.

Enkele rechters zijn kritisch over de in hun ogen soms te hoge verwachtingen van slachtoffers wat betreft schadevergoedingen, die deels zouden zijn aangewakkerd door slachtofferhulp of familieleden. Deze verwachtingen vormen een belemmering voor een goede afronding van zaken waarin mediation op zich geslaagd is, met uitzondering van de hoogte van de schadevergoeding.

Verkeerszaken

Bij verkeerszaken spelen voor het toepassen van een eindezaaksverklaring een rol: de mate van de schade, bijkomende omstandigheden (zoals drugs), de houding van verdachte/slachtoffer/nabestaande. Ook het voorkomen van een strafblad wordt genoemd. Zelden wordt ook de verzekeraar als factor meegenomen (bijv. wanneer de verzekeringsmaatschappij wacht op een uitkomst om de schade te kunnen regelen). De eindezaaksverklaring is ook afhankelijk van de strafdoelen: bij de strafdoelen vergelding en generale preventie komt geen eindezaaksverklaring. Ook wanneer er meerdere slachtoffers/nabestaanden zijn kan het voorkomen dat mediation niet slaagt en dus geen eindezaaksverklaring uitgesproken kan worden.

Kennis bij procespartijen over eindezaaksverklaring

Het is onduidelijk of bij slachtoffers en verdachten altijd bij start (of uitvraag) van een mediationstraject bekend is of een eindezaaksverklaring tot de mogelijke uitkomsten kan behoren en wat een eindezaaksverklaring inhoudt. Mogelijk heeft dit effect op de bereidheid om wel/niet mee te werken aan mediation. Sommige verdachten (en hun advocaten) sturen aan op mediation met een eindezaaksverklaring in de hoop een strafblad te voorkomen. In de gesprekken wordt aangegeven dat het belangrijk wordt gevonden om zowel verdachten als slachtoffers/nabestaanden vroegtijdig duidelijk te maken dat een eindezaaksverklaring tot te mogelijkheden behoort en wat dit inhoudt. Het pas op zitting ter sprake brengen van een eindezaaksverklaring wordt negatief gezien, omdat partijen zich (emotioneel) niet daarop hebben kunnen voorbereiden.

Waardering van de modaliteit

De waardering van de eindezaaksverklaring loopt uiteen. Daarbij is vooral een verschil tussen rechters en officieren te zien, waarbij vooral rechters de modaliteit als mooie toevoeging tot de gereedheidskist zien.

Verkeer

De meningen verschillen over de toegevoegde waarde van de eindezaaksverklaring. Door sommigen wordt het als mooie toevoeging tot de gereedheidskist ervaren, anderen vragen zich af of de modaliteit ten opzichte van bijvoorbeeld een sepot veel toevoegt ('liever seponeren dan een heel apparaat in gang zetten').

Doordat partijen toeleven naar een zitting en er veel emotie kan ontstaan, zou een zitting met eindezaaksverklaring ook als ritueel moment voor closure gebruikt kunnen worden. De wens van (sommige) slachtoffers/nabestaanden dat de rechter een uitspraak doet, sluit hierbij aan. Aan de andere hand kan door een (inhoudelijke) zitting ook herstel weer kapot gemaakt worden en alle emotie weer ontploffen.

Jeugdrechters

Jeugdrechters zijn overwegend positief te spreken over de nieuwe modaliteit. Voor hen is de eindezaaksverklaring vooral een mooie toevoeging tot de gereedheidskist, waar andere afdoeningen minder bevredigend zijn. Wel wordt aangegeven dat er niet veel situaties zijn die zich voor een eindezaaksverklaring lenen.

Jeugdofficiëren

Jeugdofficiëren zijn iets minder enthousiast over de nieuwe modaliteit. Voor zwaardere zaken (bijv. poging doodslag) zou men sowieso dagvaarden en niet tot een eindezaakverklaring komen. De lichtere zaken kunnen vaak geseponeerd worden; het beeld is dan dat daarvoor geen eindezaaksverklaring nodig is.

Door sommigen wordt daarnaast de term 'mediationstraject' ook kritisch gezien, omdat het vaak maar om één mediationgesprek zou gaan en het woord 'traject' juist meerdere gesprekken suggereert.

Ook geven jeugdofficiëren aan dat rechters het voortraject niet hebben meegemaakt en daarom niet goed weten welke afwegingen zijn gemaakt op een zaak op zitting te brengen.

Eindezaaksverklaring zonder mediation

In verkeerszaken komen slachtoffer/nabestaanden en verdachte elkaar vaak pas op de zitting voor het eerst tegen. Het komt voor dat dan de behoefte ontstaat om alsnog goed uit elkaar te gaan. In deze gevallen is dan nog geen mediation geweest, maar zou een gesprek op zitting wel tot herstel kunnen leiden. Een eindezaaksverklaring kan door het ontbreken van een geslaagd mediationstraject echter niet uitgesproken worden. Dit wordt als omissie ervaren.

Eindezaaksverklaring onder voorwaarden

Een eindezaaksverklaring onder voorwaarden (zoals schadevergoeding) wordt door betrokkenen kritisch gezien. Deze situatie heeft zich tot nu toe nog niet voorgedaan, maar deelnemers geven wel aan dat ze het lastig vinden omdat nog geen goede procedure voor toezicht op naleving bestaat. Dit zou in de huidige situatie door het slachtoffer zelf moeten gebeuren. Een jeugdrechter merkt op dat er wel een civielrechtelijke overeenkomst tot betaling wordt vastgelegd en dat het jeugdige slachtoffer normaliter ook een advocaat heeft, die ook belang erbij heeft dat de zaak goed afgerond wordt.

Nut en noodzaak tweede zitting

Het gebruiken van een tweede zitting alleen voor de eindezaaksverklaring wordt door sommigen als ongemakkelijk ervaren in het kader van efficiënt omgaan met zittingscapaciteit. Wanneer vroeg duidelijk is dat de tweede zitting alleen gebruikt zal worden voor de uitspraak, zou daarmee in de planning rekening gehouden kunnen worden (bijv. enkele minuten voor alleen de uitspraak vs. minimaal een kwartier voor wanneer er een uitgebreider gesprek verwacht wordt).

Alternatieven voor eindezaaksverklaring

Wanneer er geen mogelijkheid tot een eindezaaksverklaring was, hadden rechters en officieren andere keuzes gemaakt: NO-verklaring, schuldigverklaring zonder oplegging van straf (art. 9a Sr), sepot (voor de zitting). Deze alternatieven voelen niet altijd goed en soms meer als 'noodgreep'.

Suggesties voor verbeteringen van de pilot

Uitbreiding doelgroep

Rechters opperen een uitbreiding van de doelgroep naar jongvolwassenen. Officiëren zien een dergelijke uitbreiding minder zitten, omdat dit meer van hetzelfde betekent (en volgens hen eigenlijk iedereen van ZSM erbij zou moeten). Een uitbreiding naar huiselijk geweld zou inhoudelijk zinvol zijn (gezinssituatie gericht op herstel), maar is voor de pilot lastig uit te voeren omdat te veel professionals betrokken zijn bij HG-zaken en dit de pilot minder beheersbaar maakt.

Communicatie over wel/geen mediation uitgevraagd

Het is voor zowel officieren als rechters niet altijd duidelijk of, wanneer, en door wie er mediation is voorgesteld. Duidelijkere communicatie hierover zou kunnen helpen.

Communicatie andere regio's

Niet iedereen is op de hoogte van de pilot. Dat geldt met name voor betrokkenen uit andere regio's (bijv. advocaten) of wanneer zaken worden overgedragen. Bredere communicatie naar deze doelgroep zou kunnen helpen.

Appointering

Ook de appointering kan nog verbeterd worden.

Van: 5.1(2)e (Rechtbank Zeeland-West-Brabant)
Aan: 5.1(2)e (Rvdv 's-Gravenhage)
Onderwerp: RE: Vragen over project complexe scheidingen; de "schottenaanpak"
Datum: maandag 4 november 2019 10:23:00
Bijlagen: [bijlage 3 inschrijvingsvoorwaarden-mediators-2019-versie-1.1.-per-1-juli-2019.pdf](#)
[image001.png](#)
[image003.png](#)
[image004.png](#)
[BC Algemeen 2019 Cvl.docx](#)

Dag 5.1(2)e

Hierbij nog twee van belang zijnde stukken, waarmee we ook het actuele beeld beschikbaar hebben (zie met name: BC algemeen).

Met vriendelijke groet,

5.1(2)e
raadsheer

Sector Civiel recht

5.1(2)e

www.rechtspraak.nl

Bereikbaar: maandag t/m donderdag

Van: 5.1(2)e (Hof Amsterdam)
Verzonden: maandag 28 oktober 2019 9:50
Aan: 5.1(2)e (Hof 's-Hertogenbosch) 5.1(2)e @rechtspraak.nl>
Onderwerp: RE: Vragen over project complexe scheidingen; de "schottenaanpak"

Hallo 5.1(2)e

11 november is goed! Ik zal je een vergaderverzoek in Outlook doen.

Dan zou ik het graag alleen hebben over de Bijzondere curator. Heb je daar misschien nog projectplannen, evaluatie oid van? Het artikel heb ik inmiddels gelezen.

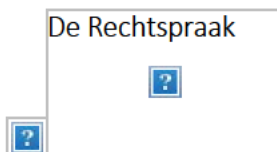
Met vriendelijke groet,

5.1(2)e
Onderzoeker / adviseur innovatieve projecten

Afdeling Strategie
Raad voor de rechtspraak

tijdelijk: 5.1(2)e
www.rechtspraak.nl

Bereikbaar: maandag, woensdag t/m vrijdag

Van: 5.1(2)e (Hof 's-Hertogenbosch)
Verzonden: maandag 28 oktober 2019 7:23
Aan: 5.1(2)e (Hof Amsterdam) <5.1(2)e @rechtspraak.nl>
Onderwerp: RE: Vragen over project complexe scheidingen; de "schottenaanpak"

Dag 5.1(2)e

De 11^e november, rond 11.00 uur in Den haag, zou dat schikken ?

Gaat het dan over de Bijzondere Curator of over de Schottenaanpak ?

Het mag allebei, in de aanheft staat "schottenaanpak" in de mail noem je de BC.

Met vriendelijke groet,

5.1(2)e

raadsheer

Sector Civiel recht

5.1(2)e

www.rechtspraak.nl

Bereikbaar: maandag t/m donderdag

Van: 5.1(2)e (Hof Amsterdam)

Verzonden: vrijdag 25 oktober 2019 17:40

Aan: 5.1(2)e (Hof 's-Hertogenbosch) <5.1(2)e@rechtspraak.nl>

Onderwerp: RE: Vragen over project complexe scheidingen; de "schottenaanpak"

Beste 5.1(2)e

Ik heb het project De bijzondere curator uitgekozen als één van de 15-20 projecten waar ik dieper in wil duiken. Ik zou graag in november een afspraak met je inplannen voor een uitgebreid interview van ongeveer anderhalf uur, waarbij ik je vragen kan stellen over de doelstelling, het proces, de randvoorwaarden en te leren lessen. Misschien hebben we niet alle tijd nodig, maar ik plan liever te ruim in.

Ik heb alvast gekeken naar wat mogelijkheden:

- 11 november in de ochtend
- 18 november
- 25 november

Locatie maakt mij niet uit, ik wil graag naar Den Bosch komen.

Met vriendelijke groet,

5.1(2)e

Onderzoeker / adviseur innovatieve projecten

Afdeling Strategie

Raad voor de rechtspraak

tijdelijk: 5.1(2)e

www.rechtspraak.nl

Bereikbaar: maandag, woensdag t/m vrijdag

Van: 5.1(2)e (Hof 's-Hertogenbosch)

Verzonden: maandag 2 september 2019 14:07

Aan: 5.1(2)e . (Hof Amsterdam) <5.1(2)e@rechtspraak.nl>

Onderwerp: RE: Vragen over project complexe scheidingen; de "schottenaanpak"

Dag 5.1(2)e

Twee andere innovatieve projecten die nog altijd in de praktijk worden gebracht:

- De ouderschapsonderzoeken bijlage Follow up rapport Dr Kluwer;
- De bijzondere curator (nieuwe werkwijze wordt op dit moment geïmplementeerd, landelijk)
Bijlage: artikel dat de ontwikkelingen beschrijft.

Met vriendelijke groet,

5.1(2)e

raadsheer

Sector Civiel recht

5.1(2)e

www.rechtspraak.nl

Bereikbaar: maandag t/m donderdag

Van: 5.1(2)e (Hof Amsterdam)

Verzonden: maandag 2 september 2019 13:48

Aan: 5.1(2)e (Hof 's-Hertogenbosch) <5.1(2)e@rechtspraak.nl>

Onderwerp: Vragen over project complexe scheidingen; de "schottenaanpak"

Beste 5.1(2)e

Op de [innovatieve kaart](#) zag ik je als contactpersoon bij het project Complexe scheidingen: de "schottenaanpak" staan. Omdat het mogelijk een innovatief project is waar we van kunnen leren, heb ik een paar vragen over dit project:

- Wanneer is het project ongeveer afgerond en is het daadwerkelijk geïmplementeerd (dwz niet in de planfase blijven hangen)?
- Is het project geëvalueerd?
- Was er sprake van een innovatie*?
- Zijn er (naar jouw mening) interessante lessen te leren uit dit project, bv. over het proces of over noodzakelijke randvoorwaarden (ja/nee)?

* Innovatie bevat drie elementen. Ten eerste **vernieuwing**: toepassing van nieuwe werkwijzen of toepassing van bestaande werkwijzen in een nieuwe context. **Implementatie**: als een werkwijze ook daadwerkelijk in praktijk wordt gebracht en meetbare effecten teweegbrengt. En tot slot beoogt Innovatie de **impact** van de organisatie te vergroten, zoals toegenomen efficiency, toegenomen kwaliteit, vergrote tevredenheid – en in de publieke sector: het beter realiseren van de waarden waarvoor de organisatie staat.

Achtergrondinformatie

Veel gerechten zijn bezig met (het opstarten van) innovatieve projecten. Geleerde lessen uit het verleden zouden daarbij behulpzaam kunnen zijn. Helaas is er op dit moment nog geen goed overzicht van innovatieve projecten van de afgelopen tien jaar en zijn ook de *do's* en *don'ts* niet vastgelegd om in de toekomst te gebruiken. Dat is een gemiste kans: niet alleen worden succesvolle projecten door onbekendheid niet verder uitgerold, ook brengt dit het risico van 'het wiel opnieuw uitvinden' met zich mee. Bovendien zou bekendheid met succes- en faalfactoren de drempel kunnen verlagen om iets nieuws uit te proberen.

In de tweede helft van 2019 doe ik daarom onderzoek naar innovatieve projecten die de afgelopen tien jaar binnen de Rechtspraak hebben gelopen en zal ik analyseren welke lessen we daaruit kunnen leren. Het onderzoek maakt onderdeel uit van de Agenda voor Onderzoek, Ontwikkeling en Kennisdeling ([OOK-agenda](#)).

Naast het opvragen van informatie per mail zal ik in de periode september – november gesprekken met betrokkenen voeren om meer inzicht te krijgen in innovaties in het verleden. Het onderzoek zal eind december worden afgerond, waarna de resultaten zullen worden gepubliceerd.

Ik hoor het graag.

Met vriendelijke groet,

5.1(2)e

Onderzoeker / adviseur innovatieve projecten

Afdeling Strategie

Raad voor de rechtspraak

tijdelijk: **5.1(2)e**

www.rechtspraak.nl

Bereikbaar: maandag, woensdag t/m vrijdag

De Rechtspraak

De situatie rond de artikel 250 Bijzondere Curator in 2007 / 2011

De bijzondere curator wordt door de rechtbank benoemd in voorkomende situaties tijdens of na scheiding waar de ouders er niet in slagen het eens te worden over een ouderschapsregeling rond hun kind(eren) en het niet goed lukt een tegenstelling van belangen van het kind en eigen belangen voor te blijven, dan wel op te heffen. De bijzondere curator vertegenwoordigt het kind in de gerechtelijke procedure en daar buiten op basis van een taakomschrijving die de rechter vast stelt. Naast een goede gesprekspartner voor het kind dient de bijzondere curator de rechter ook te adviseren. In de wet is deze vorm van benoeming van de bijzondere curator geregeld in artikel 250 van boek I van het Burgerlijk Wetboek.

Doorgaans werden advocaten tot Bijzondere Curator benoemd, soms ook mediators. Het bijzonder van de situatie is dat er geen aparte categorie 'bijzondere curatoren' was bij de rechtbanken of bij de Raad voor Rechtsbijstand (hierna: Raad). Men is advocaat in familiezaken en kan zo ook wel eens tot bijzondere curator worden benoemd. Later is de Raad ook gaan goed vinden dat zij die als familie mediators bij de raad geregistreerd staan tot bijzondere curator kunnen worden benoemd. Rechtbanken plegen lijsten aan te houden van advocaten en later ook mediators die af en toe als bijzondere curator worden benoemd.

Ontwikkelingen vanaf 2011

Zaken die spelen lijken steeds meer te vragen van de professionals die zich hier op richten. De strijd die ouders voeren rond de hoofdverblijfplaats van het kind en de vast te stellen ouderschapsregeling is vaak hevig en van lange duur. Het welzijn van het kind is in het gedrang.

Twee ontwikkelingen worden in gang gezet:

1. de Kinderombudsman gaat onderzoek doen naar de positie van de Bijzondere Curator. Dat resulteert in het rapport van 05 juli 2012: *De bijzondere curator, een lot uit de loterij ?* Conclusie en aanbevelingen uit dit rapport:

De stem en de belangen van kinderen dienen voldoende gewaarborgd te zijn in het Nederlandse personen- en familierecht om recht te doen aan het IVRK. Dat is in de huidige praktijk onvoldoende het geval. De Kinderombudsman doet daarom naar aanleiding van dit onderzoek de volgende aanbevelingen:

1. Ruime interpretatie artikel 1:250 BW en/of ruimere formulering;
2. Meer bekendheid;
3. Informele rechtsingang;

4. Rijpheid in plaats van leeftijdsgrens?
5. Kwaliteitsnormen bijzondere curatoren;
6. Benoemingsprotocol voor rechters;
7. (Aandacht voor betere) taakomschrijving;
8. Betere financiering;
9. Vervallen eigen bijdrage en griffierechten;
10. Meten is weten, onderzoek;
11. Vertrouw op de eigen en elkaars deskundigheid en implementeer de aanbevelingen.

2. De rechtspraak besluit in 2012, mede naar aanleiding van de aanbevelingen van de kinderombudsman, tot de inrichting van een werkgroep die tot doel krijgt tot aanbevelingen te komen inzake het benoemingsproces van de bijzondere curator, alsmede tot een taakomschrijving. Dit resulteert in de totstandkoming van het *Werkproces benoeming bijzondere curator o.g.v. art. 1:250*, alsmede tot een *Leidraad werkwijze en verslag bijzondere curatoren ex artikel 1:250 BW*. Het Werkproces richt zich tot de rechters, zittingsondersteuners en griffie. De Leidraad richt zich tot de door de rechter benoemde bijzondere curatoren.

3. De rechtspraak besluit tot het inrichten van een pilot, in het jaar 2015 en 2016 in de rechtbank Zeeland-West Brabant, locatie Breda, teneinde ervaring op te doen met de benoeming van gedragskundigen, psychologen en orthopedagogen, tot bijzondere curator in artikel 250 zaken. Deze pilot leidt tot het rapport van Marije Valenkamp, Elise Sondorp en Adri van Montfoort van 10 oktober 2016: *pilot bijzondere curator / gedragsdeskundige in de rechtbank zeeland-west-brabant, locatie breda; het belang van het kind in complexe scheidingen*.

Een conclusie uit het rapport van van Montfoort: *Gaan we af op de ervaringen van de rechters in de pilot dan kunnen we afleiden dat de gedragsdeskundige over het algemeen volgens hen de aangewezen deskundige is voor het bijzondere curatorschap, hoewel enkele rechters aangeven dat er evengoed bc/advocaten zijn met de benodigde expertise.*

Op basis van de ontwikkelingen als beschreven wordt door de rechtspraak en de Raad de wens geuit dat beroepsgroepen als de Nederlandse Orde van Advocaten, het NIP, de NVO in samenspraak met de rechtspraak en de Raad tot aanbevelingen zullen gaan komen inzake de organisatie van het werkveld en benoeming van de bijzondere curator, zowel die op basis van 250, als die op basis van 212 BW. Daartoe wordt in 2015 de 'Klankbordgroep' ingericht. De klankbordgroep brengt op 15 november 2016 rapport uit: *'bijzondere curator achtergrond opleiding en kwaliteit'*.

4. De commerciële markt laat in deze jaren ook van zich horen: de universiteit Leiden brengt een cursus opleiding tot bijzondere curator op de markt. De Beroepsorganisatie Medling doet hetzelfde.

De ontwikkelingen na het verschijnen van het rapport van de klankbordgroep

Rechtspraak en raad voor rechtsbijstand hebben met instemming kennis genomen van de inhoud en aanbevelingen van het rapport van de klankbordgroep. Besloten wordt tot oprichting van een Stichting, de *Stichting Bijzonder Curator Nederland* (Stichting BCN). Deze stichting is opgericht op 13 december 2017. Het doel van de stichting is de aanbevelingen van het rapport van de klankbordgroep tot leven te brengen, vanzelfsprekend onder goedkeuring van en in samenwerking met de overheid, met name de rechtspraak en de Raad.

Het stichtingsbestuur is in goed overleg met de Raad aan de slag gegaan met het vertalen van de aanbevelingen in concrete beleids- en uitvoeringsregels. Voor wat betreft de regels inzake betaling van op basis van rechtsbijstand werkende bijzondere curatoren ligt de verantwoordelijkheid voor de totstandkoming van de inschrijfgereguleerder bij de Raad (en uiteindelijk natuurlijk bij het Ministerie van Justitie en Veiligheid). Ingaande 1 juli 2019 geldt de navolgende regeling: *Raad voor Rechtsbijstand Inschrijvingsvoorwaarden mediators 2019, versie 1.1 (Besluit van het bestuur van de Raad voor Rechtsbijstand van 13 februari 2019 krachtens artikel 15 van de Wet op de Rechtsbijstand, goedgekeurd bij besluit van het Ministerie van Justitie en Veiligheid van 23 mei 2019).*

Daarnaast is voorzien in overgangsbepalingen voor bijzondere curatoren die aan de navolgende voorwaarden voldoen:

1. *bijzondere curatoren, met academisch opleiding en thans ingeschreven bij de rechtbanken en als advocaat/mediator geregistreerd bij de Raad voor Rechtsbijstand;*
2. *in de laatste twee jaren voorafgaand aan het verzoek tot toelating heeft de bijzondere curator vier benoemingen of in de laatste vijf jaren tien benoemingen gehad. Ook duo-benoemingen vallen hieronder en;*
3. *voor mediators met HBO-opleiding geldt naast de onder twee genoemde eis dat zij aan de overgangsregeling kunnen deelnemen op basis van een aanbeveling van de rechtbank, waaruit blijkt dat zij kunnen voldoen aan de gestelde kwaliteitseisen.*

Deze bijzondere curatoren dienen zich te laten registreren vóór 1 januari 2020 en examen te hebben afgelegd vóór 1 januari 2023.

De achtergrond van de overgangsregeling

In het rapport van de Klankbordgroep van 15 november 2016 staat over de overgangsregeling het navolgende vermeld:

Hoofdstuk 6. Examen. Overgangsregeling en doorstroom.

De klankbordgroep beveelt aan om de toekomstige deskundigheidseisen/ inschrijvingsvoorwaarden in de eerste helft van 2017 bekend te maken en hieraan een overgangsregeling te verbinden. Opleidingsinstellingen en professionals die in de toekomst als

bijzondere curator willen optreden en het examen willen afleggen, kunnen zich daar dan op in gaan stellen. ... In de jaren 2017 en 2018 zou een overgangsregeling/doorstroomregeling kunnen gelden, waarin de rechtbanken de door hen gehanteerde lijsten actualiseren/indikken. Binnen de genoemde periode van twee jaar kunnen dan zowel de 212-bijzondere curatoren als de 250-bijzondere curatoren examen doen. Er kan gediscussieerd worden over hoeveel benoemingen zouden kunnen gelden om in aanmerking te komen voor deze overgangsregeling/lijst. Gesproken is over vier benoemingen in de laatste twee jaar of tien in de laatste vijf jaar.

De ontwikkeling en vaststelling van de inschrijfvoorwaarden door de Raad en de goedkeuring door het ministerie hebben enige tijd in beslag genomen. De inschrijfvoorwaarden en de overgangsregeling zijn in het voorjaar van 2019 gepubliceerd.

Het is vanaf dat moment ook mogelijk voor bijzondere curatoren die van de overgangsregeling gebruik willen maken, zich te laten registreren bij de Stichting. Daarvan is in ruime mate gebruik gemaakt. Per inschrijver wordt nagegaan of deze aan de inschrijfvoorwaarden of de overgangsregeling voldoet.

De Stichting is doende de examens te organiseren, zodat vanaf het voorjaar van 2020 examens kunnen worden afgelegd.

Interview Cees van Leuven

Het project bijzondere curator is uitgemond in drie wege~~een paar dingen~~: 1. de pilot Gedragskundige als bijzondere curator (in Breda), 2. werkproces rechtbanken en leidraad voor bijzondere curatoren (werkgroep bijzondere curator van de rechtspraak)~~maken~~, en 3. de ontwikkeling van de~~hoe krijg je~~ bijzondere curator nieuwe stijl op de rails-in de maatschappij en rechtspraak (via ~~-Dat heeft geleid tot oprichting van~~ de stichting Bijzondere Curator Nederland).

Het idee voor de pilot ontstond in~~in~~ gezags- en omgangszaken: er werd behoefte gevoeld~~om~~ iemand te kunnen inzetten~~hebben~~ die kan verklaren welke processen kinderen doormaken, deze vanuit psychologie kan verklaren/duiden, en daar met kinderen en ouders over kan spreken en de rechter ook kan adviseren. Advocaten die steeds benoemd werden tot bijzondere curator zijn~~waren~~ toch wel echte juristen en gaven adviezen over hetgeen waar een beslissing op moest komen. De onderliggende dynamiek, die de aanleiding gaf voor de geschillen, bleef bestaan en werd vaak niet verhelderd, laat staan opgelost. Dit probleem speelde in heel Nederland en kwam voort uit (kort samengevat) de ontwikkeling dat ouders over en weer~~de man~~ meer rechten en verplichtingen hebben in het ouderschap na scheiding, heeft en deze ook in de praktijk brengen~~inmiddels ook~~ oëist dan vroeger, wat tot meer conflicten leidt. Vóór 1 januari 2009, de inwerking treding van de wet 'bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding', was sprake van een klassieke rolverdeling: een ouder, meestal de moeder, was verantwoordelijk voor de zorg en opvoeding, de andere ouder, meestal de vader, had een omgangsregeling.

De invoering van de Bijzonder Curator nieuwe stijl, met aandacht voordingen die bedacht zijn toetredingsvereisten tot het register zoals (opleiding en examinering, verloopt niet zonder problemen,- Waar in de aanloop grote mate van overeenstemming bestond tussen alle betrokken instanties, vertegenwoordigd in de zogenaamde klankbordgroep, is er nu ook weerstand, met name bij bijzondere curatoren die op verouderde lijsten staan, die nu worden opgeschoond. Iedere bijzonder curator dient examen af te leggen om in de toekomst nog voor benoeming in aanmerking te komen. Vooralsnog blijven rde rechtspraak en de raad voor rechtsbijstand van oordeel dat de nieuwe eisen gehandhaafd dienen te worden. nschrijfvoorwaarden) door de klankbordgroep (waar allerlei instanties in zaten) krijgen nu bij implementatie weerstand. Daar zitten we nu middenin. De weerstand ontstaat nu pas, omdat de praktische uitwerking nu plaats vindt.

Het idee is om een pilot te organiseren rond de Bijzondere Curator is bij van leuven tijdens zijn werk in het in hof Den Haag geboren. De pilot is en uitgevoerd in rb Zeeland West – Brabant, locatie Breda. Het hof was niet geschikt voor uitvoering van de pilot. En waarom in Breda: er was daar bereidheid tot nieuwe uitdagingen aan te gaan. Het was -Was een bewuste keuze. De orthopedagogen/psychologen, die speciaal voor de pilot werden geworven, waren enthousiast voor deelname, ondanks het feit dat de vergoedingen per zaak eigenlijk veel te laag waren. - Zij kregen eenmalig € 1000 en verder een vergoeding van 7 uur. Uit het wetenschappelijk onderzoek dat de pilot heeft begeleid is gebleken Begreot is dat een traject gemiddeld 20 uur vraagt~~kost~~. Dus inmiddels, na de pilot, zijn veel orthopedagogen/psychologen afgehaakt. Van Montfoort deed de wetenschappelijke begeleiding. Cees van Leuven maakte deel uit~~was één van de rechters die deel uit~~ maakten van de begeleidingscommissie.

In rb Breda was Ina Slot de uitvoerende rechter en had hulp van een JM'er. Alle rechters van het team familie hebben training gehad. Ook alle deelnemende psychologen en orthopedagogen hebben training gehad van een ervaren orthopedagoog, Liesbeth Klaver, en een rechter (Cees van Leuven).

Er is niet gekeken naar mogelijke andere oplossingen dan de benoeming van een bijzondere curator voor het vooraf gesignaleerde probleem. De behoefte aan de pilot werd breed gedragen en de kansen zouden tot uitdrukking komen in de pilot. De vernieuwing zat in de rol van de gedragskundige als bijzonder curator bij 250-zaken (ouderschap). Het doel was te ontdekken of de gedragsdeskundige van toegevoegde waarde was. In de onderzochte gevallen werd dat niet heel duidelijk. Ze werden door ouders en kinderen wel gewaardeerd, maar dat werden advocaten als bijzondere curator ook wel. De rechters zagen de meerwaarde wel. Die lag in de kwaliteit van de gegeven adviezen en de directe verbinding die de psychologen en orthopedagogen wisten te leggen met noodzakelijke hulpverlening. Dat zag je bij advocaten niet gebeuren.

Van tevoren is nagedacht over de kosten van het project en daar zijn regelingen voor getroffen. Het ministerie en de Raad voor de rechtspraak heeft fink bijgedragen. Wat betreft het rendement van de pilot: de baten dat is zijn die in getallen moeilijk weer te geven. Het vermoeden is dat door de inzet van de gedragsdeskundige bij kinderen minder lang schadelijke effecten van de echtscheiding optreden. Zo is er snel geschakeld, met korte doorlooptijden en directe verwijzing naar de juiste hulp voor ouders en kinderen. Uit het onderzoek van de pilot blijkt dat er vervolgonderzoek nodig is om meer effectmetingen te doen. De dat kan pas als de bijzondere curator nieuwe stijl geïmplementeerd is.

Er is één groot nadeel gebleken, dat nog steeds bestaat: de financiering van het werk van de bijzondere curator is een groot probleem. Door de eenmalige bijdrage en het idealisme was de deelname van gedragsdeskundigen tijdens de pilot geen probleem. Inmiddels zijn vele enel gestopt. Uitvoering van de pilot heeft plaatsgevonden zoals bedacht. Tijdens de pilot waren er genoeg zaken. Meevallers waren dat er veel gedragsdeskundigen geworven konden worden en dat zij enthousiast waren. De rechtbank heeft de organisatie goed geregeld. Dit lag aan de gedegen voorbereiding en de steun van het bestuur van de rechtbank. Ook de advocatuur heeft meegewerkt. Wat ook heeft meegeholpen was het deels parallel lopen van het innovatieve familierecht (uniform hulpaanbod, regierechter). Dat versterkte elkaar. Een derde ontwikkeling was "één familie, één rechter". Cees heeft geen echte tegenvallers gehad. Het onderzoek door van Montfoort is heel belangrijk geweest. Zonder wetenschappelijke evaluatie achteraf heb je geen goede pilot: je kunt geen conclusies trekken. Leerpunt voor pilots is wel: maak een kort rapport. Anders wordt het niet gelezen.

De brede ondersteuning was een belangrijke randvoorwaarde voor het slagen. Zo ook door de Raad voor de rechtsbijstand. Gedragsdeskundigen stonden niet op de lijst van te benoemen Bijzondere Curatoren, omdat ze geen mediator of advocaat waren. De Raad is behulpzaam geweest en heeft hen op een speciale lijst gezet, zodat zij voor vergoeding in aanmerking konden komen. Wat ook belangrijk was: er is voor een uniforme werkwijze van alle Bijzondere Curatoren gekozen, zodat de evaluatie uitgevoerd kon worden. Iedereen heeft zich op voorhand geëngageerd aan de voorgeschreven werkwijze. Welke zaken meededen was aan de rechter. Criteria waren complexe scheidingen en een kind dat daar last van had. Steeds uiteindelijk werd de afweging tijdens een zitting gemaakt.

Wat betreft publiciteit: er is veel aandacht geweest voor deze pilot, zowel in de pers, bladen, TV en radioprogramma's, als in de vakbladen. communicatie is het rapport verschenen, in tv programma's is er aandacht voor geweest, diverse artikelen.

Waarom projecten lastig moeilijk geïmplementeerd kunnen worden: het is moeilijk de vertaalslag naar de praktijk te maken. Veel heeft met geld te maken. Voor pilots is er geld, voor iets definitiefs niet. De zeggenschap over dit soort zakendingen (implementatie projecten) is heel erg verdeeld: teams, Raad voor de rechtspraak, presidenten, rechtbanken. Iedereen vindt heeft zijn eigen situatie /

gang van zaken vaak het beste. Het is heel makkelijk om daardoor op zich goede ideeën te laten verzanden. Er is te weinig overkoepelende visie. In scheidings- en gezag- en omgangszaken op de echtscheiding is een visie ontwikkeld op basis waarvan nu richting wordt gegeven beoordeeld wordt welke ideeën-ideeën in de toekomst worden meegenomen. Maar dit is een een (goede) uitzondering. Deze pilot heeft kracht bijgezet aan de ontwikkeling op gebied van familie- en scheidingsrecht in het algemeen. De pilot heeft net iets vooruitgelopen op de andere ontwikkelingen en daarom is die goed ingebed. Dat is een positief neveneffect geweest. De goede timing is een kwestie van intuïtie en die kun je pas achteraf als juist beoordelen.

Op dit moment kan werkt geen-nog geen enkel gerecht gerecht goed werken conform zoals de pilot: gedragsdeskundige als bijzondere curator. De meeste gedragsdeskundigen zijn gestopt vanwege slechte financiering en de rechter kan dus vrijwel geen gedragsdeskundigen benoemen. De professionalisering van de gedragsdeskundige tot Bijzonder Curator loopt hierdoor ook nu ook achter aan qua tijd. In dat kader wordt geprobeerd de beroepsgroep van gedragsdeskundigen weer te interesseren en de vergoeding anders te regelen. Het ministerie moet op dit laatste punt iets doen dit financieren. Op dit moment wordt de Bijzonder Curator in ouderschapszaken gedragsdeskundige bekostigd via als rechtshulp, maar misschien moet de Bijzondere Curator als deskundige gezien worden en zo gefinancierd worden. Een andere mogelijke oplossing is dat het puntenstelsel omhoog gaat. Dat is weinig realistisch, omdat andere rechtshulpverleners daar ook aanspraak op makengaan klagen.

Het De nieuwe registers voor Bijzondere Curatoren gedragsdeskundigen wordt den pas vanaf 2020 operationeel. Het in stelling brengen van de rechters gebeurt via de werkgroep bijzondere curator. Alle rechtbanken en hoven zijn daarin (formeel) vertegenwoordigd. De Raad voor de rechtspraak heeft de uitrol van de bijzondere curator aanbevolen. Door de autonomie van alle rechters moet je er voortdurend op letten dat alle neuzen dezelfde richting op blijven staan.

Wat pilots in het algemeen betreft: Iemand moet een intuïtieve gave hebben om verbeteringen en experimenten te initiëren. Dan heb je een structuur nodig waarbinnen je kunt gaan ontwikkelen. Cees wendde zich in deze en andere pilots wat dat betreft tot naar de Raad voor de Rechtspraak en heeft daar die structuur altijd gekregen. Vervolgens ga je kijken waar een pilot kan plaatsvinden. Betrek op tijd alle spelers bij het proces. Spreek af hoe je het wetenschappelijk laat kan evalueren. Kijk waar er geld is voor de pilot. Deel de verantwoordelijkheden en zorg dat je een overkoepelend toezicht hebt.

Een ontzettend belangrijke stap binnen innovatie is dat je andere disciplines meer invloed geeft. Misschien dient men die andere disciplines zelfs een grotere rol geven bij beleid en uitvoering. Rechters hebben de neiging te zeggen: de rechtspraak is van ons, iedereen mag er iets van vinden, maar wij bepalen. Cees' tip is: zorg dat ook een andere discipline waar nodig medebepalend wordt. De rechtspraak heeft de neiging om naar binnen te kijken. Met een beroep op onafhankelijkheid houden we anderen buiten de deur (lees het laatste rapport van de Visitatiecommissie). De pilots kunnen waren nog sterker wordengewees met meer invloed van andere beroepsgroepen. Het gevaar als we dat niet toe latende is dat we ons als rechtspraak steeds verder gaan afzonderen van de samenleving.

Bijeen brengen van een goede samenstelling van de spelers in / bij een pilot: selecteer ook op aanleg en kwaliteiten van de betrokken personen. en bij teamsamenstelling